

מסגרת קהילתית לגיל הרך מבוססת גישה רב תרבותית - אינטגרטיבית

מטרתו של מסמך זה, להציג את המודל הקהילתי האינטגרטיבי כמודל יישומי במסגרות חינוכיות לגיל הרך ברשויות שונות בישראל. לאחר 18 שנה של עבודה בדרום תל אביב אנחנו רואות את ההשפעות הקשות של הסרגציה על הילדים וחושבות שהגיע העת לייצר מציאות אחרת לילדים במדינת ישראל ללא קשר למוצאת או מעמדם האזרחי מתוקף האמנה לזכויות הילד עליה התומה המדינה.

מסגרת קהילתית לגיל הרך הינה מודל הנותן מענה לפעוטות בגילאי לידה עד 3 מתוך תפיסה המקדמת חינוך שוויוני לכל. המודל לוקח בחשבון את הפערים איתם מגיעים ילדים מקהילת מבקשי המקלט ודרך המפגש היומיומי במסגרת מאפשר צמצום פערים ויצירת מרחב בטוח ומכיל.

מחקרים רבים מעידים כי לאינטגרציה השפעות חיוביות רבות, הן לילדים והן לחברה כולה:

היבטים התפתחותיים

ככל שילדים בעלי עיכוב שפתי יהיו חשופים לילדים בעלי התפתחות תקינה, יוכלו אלה לצמצם את הפער באופן הטוב והמהיר ביותר. חשוב שהילדים יהיו חשופים הן לשפת האם שלהם והן לשפה העברית לאור העובדה שהם צפויים להמשיך וללמוד במערכת החינוך הישראלית בעתיד. היבט נוסף הקשור לשפה הדבורה במסגרת מתייחס לחשיבות שיש לחשיפה של ילדים לבני גילם, מחקרים מראים שלמידה משמעותית של ילדים בגיל הרך היא תוצר של חיקוי ומשחק של חבריהם לקבוצה. בשלוש השנים הראשונות לחייו של התינוק מתרחשת ההתפתחות המשמעותית ביותר למוחו¹. חלק משמעותי מהתפתחות זו היא השפה הכוללת בתוכה מיומנויות של תקשורת ורכישת אוצר מילים. ככל שההתפתחות השפתית והקוגניטיבית של ילדים בגילאי חצי שנה עד 3 שנים רבה יותר, כך המיומנות והכישורים החברתיים שלהם מפותחים יותר. יש קשר ישיר בין התפתחות תקינה של הפעוט ומימוש הפוטנציאל ההתפתחותי בגיל הרך ובין המבוגר שהוא עתיד להיות, הן מבחינה חברתית והן מבחינה קוגניטיבית. מחקרים שנעשו ע"י משרד הבריאות ומשרד הרווחה בארה"ב בחנו את הקשר בין הסביבה בה ילדים גדלים ואיכות חייהם כמבוגרים בחברה. נמצא כי הסביבה הינה גורם משפיע באופן ישיר על התפתחותם של פעוטות בגיל הרך².

¹ <https://howtoadult.com/effect-language-development-social-development-16565.html>

² <https://howtoadult.com/effect-language-development-social-development-16565.html>

השפעות הסביבה

הקשר בין הרקע הסוציאקונומי ממנו מגיעים ילדים וההשפעה על הישגיהם הלימודיים מקבלת התייחסות רחבה במחקר שפורסם ע"י מרכז טאוב; "הישגיהם ההשכלתיים של ילדים נקבעים בראש ובראשונה על ידי המשאבים הכלכליים וההשכלתיים שברשות הוריהם. בין משפחות בישראל יש אי שוויון ניכר במשאבים אלו, והדבר משפיע על אי השוויון בהזדמנויות ההשכלתיות של הדור הצעיר"³.

קהילת מבקשי המקלט הינה מהמוחלשת ביותר כיום במדינת ישראל, בכדי להביא לצמצום פערים חברתיים יש הכרח להטמיע **מסגרות קהילתיות משלבות** בעלות יכולת להכיל ילדים מרקעים שונים, אשר נותנות ביטוי ותוקף לפני הקהילה הממשית בה המשפחות כולן חיות. קבוצה חברתית יכולה להימצא במצב של היפר-סגרגציה המשקף ריבוי של היבטי בידול. ריבוי זה מגביר את ההפרדה בין הקבוצה לבין האוכלוסייה הכללית (Tannen & M, 2015). כך קהילת מבקשי המקלט מאופיינת במרחב הישראלי, מספר פרמטרים גורמים לתחושת הבידול והניכור, האתגר העומד לפתחנו מצוי בעובדה שדור ההורים שחי כאן מזה 15 שנה, חווה לאורך כל שנותיו דה-לגיטימציה ממשלות ישראל השונות, זו מחלחלת מטה במפגש עם המרחב הציבורי. כעת כאשר צומח דור הילדים, יש מקום להשקיע בחוויה מתקנת שתוכל לאפשר מציאות חיים אחרת הן לילדים בעלי המעמד והן לאלה ללא.

מחקרים מראים כי שהות ממושכת של ילדים בשכונה מבוססת תורמת להישגיהם העתידיים כמתבגרים בשל יתרונות של משאבים ברמה גבוהה שתומכים בלמידה ובמתן שירותי טיפול איכותי בילדים ובבתי ספר (Heckman; 2001, South & Crowder, 2008). לעומת זאת, מגורים באזור הנחשב חלש יוצרים תהליך בידוד בקרב תושביו, תהליך המתבטא ברמת הכנסה נמוכה, בחשיפה גבוהה יותר לאלכוהול, סמים ואלימות ובסיכון גבוה יותר לקשיים משפחתיים. מאפיינים אלה מובילים לחשיפה מועטה להזדמנויות חינוכיות (Flores, 2008). השפעה זו בולטת במיוחד ככל שהשהות בשכונה מתחילה בגיל צעיר יותר (Anderson 2014, Dupere & Leventhal). לאזורי מגורים יש השפעה על תהליכי חינוך בבתי ספר, כי בית הספר נוטה להיות בבואה של השכונה שבה הוא ממוקם. במילים אחרות, בידול במגורים משקף ואף מחזק את הבידול במערכת החינוך (Lareau; 2014, Weininger & Iceland, Goyette, 2014).

³ <https://taubcenter.org.il/wp-content/uploads/educationalinequalityinisraelbookheb.pdf>

המודל הקהילתי:

הרציונל בבסיס המודל מושתת על שתי הנחות בסיסיות, הראשונה היא קידום של ערכים הומניים, שוויון ורב תרבותיות. ילדים והורים הצורכים שירותים זהים ומקבלים את אותו המענה, למרות השוני ברקע הסוציאקונומי והתרבותי ממנו מגיעים, יובילו לחיים בחברה סובלנית, בה, רמת הניכור "לאחר" "ולזר" מתפוגגת עד לא קיימת. השניה, טיפוח ועידוד של התפתחות תקינה ומיטבית של ילדים בגיל הרך. כך במקום בו יש מסגרת אינטגרטיבית המשלבת בין ילדים מרקעים שונים, מאפשרת להם הזדמנויות מגוונות לאינטראקציה שפתית וחברתית באופן שיוכלו ליהנות כולם מהזדמנות לשיגשוג ולמימוש הפוטנציאל הגלום בתוכם.

על המודל לכלול את המענים הבאים:

1. צוות המסגרת:

כדי שכלל באי המעון יחוו שייכות, יש לתת נראות לתרבויות השונות במספר רבדים, בין היתר בפסיפס של צוות המסגרת. תחושת השייכות חשובה הן לילדי המסגרת והן להוריהם. הצוות החינוכי של המסגרת צריך להיות שלוחה של התרבויות השונות מהן מגיעות המשפחות. כאשר ילד.ה רואים בדמות המבוגר כמודל חיובי מחד וכזזה שמחזיק עבורו ייצוג וסמל תרבותי מאידך, יוכל לגדול במסגרת פעוט בעל זהות וביטחון עצמי שלם ללא תחושת קונפליקט מובנית. את הצוות ילוו נשות מקצוע מתחומי הדרכה לגיל הרך ועבודה סוציאלית שיתנו כלים חינוכיים, הדרכה רפלקטיבית המותאמת למרחב בעבודה הרב תרבותי של המסגרת.

2. יחס ילדים:

המעון קהילתי מקבל לשעריו את כל ילדי השכונה, כך נוכל לראות מאפיינים שונים של ילדים בהתאם לתושבים המתגוררים בסביבתו. אם במעון ישנו שילוב בין קהילה מוחלשת המאופיינת במצב סוציאקונומי נמוך לצד קהילה במצב סוציאקונומי גבוה, יש מקום להסתמך על מודל של 20%-80% המצביע על השפעה משמעותית ביותר ש"מושכת" את כלל הילדים מעלה הן מבחינת התפתחות והן מבחינה רגשית חברתית. במידה וקהילת המעון מגיעה מאותו רקע סוציאקונומי, אך, מורכבת ממגוון של קבוצות מרקע תרבותי שונה, יש לבנות מערך מותאם; מספרי הילדים במסגרת צריכים לשקף את מספרי התושבים מכל קבוצה, בכך ליצור מעין מיקרוקוסמוס חברתי. לצד זאת, יש לעבות ולתגבר את המעטפת התומכת של המסגרת, בדגש על ליווי לצוותים החינוכיים ועבודה קהילתית משמעותית עם הוריהם.

3. רגישות לתרבויות השונות:

בכל מפגש יומיומי ופעילות מובנית עם הורים וילדיהם, חשוב שתהייה תחושה של מובנות הן מבחינה שפתית והן בהיבטים נוספים הקשורים לרב תרבותיות. כפי שניתן ללמוד מהספרות העוסקת בבידול או שילוב חברתי במסגרת חינוכית, להרכב החברתי (מעמדי, אתני, גזעי) יש השפעה, לעתים משמעותית, על ממדים קוגניטיביים של הילדים, ולכן גם על סיכויי הניעות החברתית שלהם.

המקום בו החינוך הוא הכלי המשמעותי ביותר לעיצוב והשפעה על החברה בכלל ועל ילדים בגיל הרך בפרט, יהיה שלם יותר אם אנחנו נאפשר תנאים סביבתיים ומסגרות מיטביות לכלל הילדים ללא הבדלי דת גזע ומין.